

Enyedi György és a Markos iskola¹

Korompai Attila

Budapesti Corvinus Egyetem,
Gazdaságföldrajz, Geoökonómia és Fenntartható Fejlődés Intézet

Enyedi György mindig a Markos iskola tagjának vallotta magát. A következőkben néhány olyan megállapítását idézem fel, melyek ennek a kötődésnek a hátterére, és saját életpályájára gyakorolt hatásaira utalnak.

Mielőtt a kapcsolatukkal összefüggő néhány gondolatot kiemelnék, szólni kell **néhány szót Markos Györgyről**, mert az utóbbi években több publikációban egyoldalúan az jelent meg róla, hogy **a marxista földrajz élharcosaként** kulcsszerepe volt a burzsoának titulált geográfusok meghurcolásában, a marxista-leninista ideológia átvételével hozzájárult **a magyar földrajztudomány „szovjetizációjához”**, sőt, a nemzetközi tudományos életben való lemaradásához (pl. Ginelli 2017).

Kétségtelen, hogy Markos **György marxista alapokon művelte a földrajztudományt, azon belül is a gazdaságföldrajzot**. Habitusából is adódóan **szenvedélyes, sértődésekhez is vezető viták kiváltója volt. Elvhű ideológiai hozzáállása azonban – újságírói múltjából is adódóan – a valós folyamatok megismerésére való törekvéssel párosult**. Ez is magyarázza, hogy Nagy Imre köréhez tartozva 1956-ban jelentős szerepet vállalt **Rajk László újratemetésében, a Petőfi Kör vitáiban, és 1956 októberében a Magyar Értelmiség Forradalmi Bizottságának létrehozásában**. Ezért kellett **1957-ben távoznia a Közgazdasági Egyetemről**, és csupán Erdei Ferenc közbenjárásának köszönhetően sikerült elkerülnie a börtönt és a teljes eltiltást.

Tudományos munkásságának különös értéke, hogy korát megelőzve a földrajz és a tervezés összekapcsolásával hozzájárul a területfejlesztés tudományos hátterének megerősítéséhez és gyakorlati alkalmazásának bevezetéséhez (1951-ben jelent meg A területi tervezés gazdasági földrajzi megalapozása című munkája) és **a regionális tudomány hazai alapjainak a lerakásához**. Ezt a művet Enyedi György az RKK szakmai tudományos irányvonalának meghatározásával máig hatóan folytatta, Bora Gyulával a Regional Science Association első hazai tagozatának létrehozásával és 1985-ös nemzetközi konferenciájának budapesti megszervezésével párhuzamosan.

Markos Magyarország gazdaságföldrajzáról írt egyetemi jegyzeteiben és könyvében (1962) **a történeti fejlődés és a technikai, technológiai tényezők szerepének szintetizálásával**

¹ Az Enyedi György Emlékülésen Budapesten, 2017. november 22-én elhangzott előadás szerkesztett változata.

joggal tekinthető a mai evolúciós gazdaságföldrajz, és a még ma is gyerekcipőben járó technikai-technológiai földrajz egyik szemléleti megalapozójának. Enyedi György visszaemlékezése szerint Markos György elsőként kapcsolta össze a gazdasági földrajzi kutatásokat a területi tervezéssel, és évekig a tudományosan megalapozott területfejlesztés egyetlen szorgalmazója volt. Ezt a célt követték tanítványai, köztük pl. Bartke István, Bernát Tivadar, Bora Gyula, Fodor László, Illés Iván, Kóródi József, Kőszegi László, Tatai Zoltán és sokan mások, akik a gazdaság, a tudomány, az oktatás és a gyakorlat különböző területein dolgoztak.

A Markos iskola szellemiségére Enyedi György így emlékezik: „Tanítványait nagy feladatok vállalására ösztönözte, becsvágyat, felelősségtudatot, politikai elkötelezettséget ébresztett bennük. Roppant műveltsége, szelleme, megalkuvást, óvatos méricskélést nem ismerő magatartása nagy hatást gyakorolt” (Enyedi 1976, 127). A Markos György születésének századik évfordulóján, 2002-ben rendezett konferencián hangsúlyozza azt a **nyílt, baráti, ugyanakkor igényes, nem epigonok nevelésére, hanem önálló gondolkodásra készítő szakmai légkört**, ami az akkori tanszéket jellemezte. Ebben a **valóság, a gyakorlat megismerésére való törekvés** fontosságát és akkori nehézségeit jól jelzi az a történet Kóródi József elbeszéléséből, ami szerint 1950 körül minden hallgatót egyhónapos nyári gyakorlatra elküldött egy-egy megyei tanácshoz adatgyűjtésre. Néhány napon belül az Államvédelmi Hivataltól már jöttek, hogy mit keresnek a hallgatók az ország különböző vidékein. Hiába voltak ajánlóleveleik, a hallgatókat sürgősen vissza kellett rendelni. Enyedi is kiemeli az iskola rá is nagy hatást gyakorló **új kutatómódszertanát**, ami „a leíró jellegű gazdaságföldrajztól elvezetett a társadalom és a gazdaság térbeli folyamatainak felismeréséhez, prognosztizálásához... Fokozatosan elterjedt a korszerű közgazdasági és matematikai statisztikai elemzések módszere. Ha ma (1976-ban – K.A.) az elismert társadalmi fontosságú területfejlesztésnek jelentős tapasztalatú vezető tudós- és tervezőgárdája van, ez is jórészt Markos György érdeme, aki 10-15 évvel korábban képezte ki ezeket a szakembereket, mielőtt égető szükség mutatkozott irántuk” (Enyedi 1976, 127).

Arról, hogy **hogyan lett a Markos iskola tagja**, a vele készült „Magánbeszélgetés” című műsor keretében azt mondja, hogy a társadalomtudományi kérdések érdekelték, és mivel a jogásznak sok jogszabályt kell kívülről tudnia, inkább a közgazdász pályát választotta. A Közgazdasági Egyetemen már elsőévesként rátalált és bekapcsolódott a Teleki Pál által alapított, és akkor Markos György által vezetett Földrajzi Intézetben folyó munkába. Azért nem vette fel a földrajz szakot, mert az akkor tanár szak volt, és **nem akart tanár lenni. A sors paradoxona, hogy a tanári hivatás, a fiatalok oktatása, segítése egész életére rányomta bélyegét.** Oktatói pályafutását az egyetem elvégzése után a Közgazdasági Egyetem Politikai gazdaságtan Tanszékén kezdte, innen került Gödöllőre, majd Debrecenbe, de az akadémiai intézeti tevékenysége során és a Regionális Kutatások Központja megalapítását

követően, majd akadémikusként is a fiatalok támogatása a Markos iskola szellemiségével összhangban mindvégig szerves részét képezte munkásságának.

Nem szakadt meg kapcsolata az iskola többi tagjával sem. Itt csak kettőt emelek ki: akadémiai doktori értekezését **Bernát Tivadarral** közösen írta és védte meg **1974-ben A magyar mezőgazdaság területi problémái. (Termelési körzetek és a területi fejlesztés)** címmel (Akadémiai doktori értekezés. Budapest, 1974). A hazai regionális gazdaságtan meghatározó személyisége, a szintén a Markos iskolához tartozó **Illés Iván** őt követte az RKK igazgatói székében.

Enyedi a Markos György tiszteletére és emlékére szervezett események kiadványok elkészítésében is kulcsszerepet játszott.

- Ő szerkesztette a Magyar népgazdaság fejlődésének területi problémái című, számos, az iskolához kapcsolódó szerző közreműködésével készült tanulmánykötetet Markos György 70. születésnapja alkalmából;
- Ő búcsúztatta a Földrajzi Közlemények hasábjain;
- A 80. születésnapja alkalmából szervezett akadémiai tudományos ülésen Eszmeiség és térbeliség Markos tudományos tevékenységében címmel tartott előadást;
- hasonlóképp a Markos iskolára emlékezett a 100. születésnap konferencián, melynek megszervezésében egykori tanszéke is jeleskedett, ahol ma is álló mellszobrának avatásán is ott volt;
- Aktív résztvevője volt az MTA-hoz kapcsolódva működött Markos György Asztaltársaság szakmai rendezvényeinek;
- Örömmel vállalta a Budapesti Corvinus Egyetemen a tanszék utódjának felkérését tiszteletbeli tanácsadónak.

Enyedi György tehát nem csupán tagja volt az egykori Markos iskolának, hanem annak hagyományait, tudományos eredményeit alkotó módon továbbfejlesztette, szemléletmódját kitágítva az általa létrehozott Enyedi iskola szerves részévé tette.

Hivatkozott irodalom

Enyedi György (1976): Markos György halálára, Földrajzi Közlemények 1976. 1-2.sz. 126-127.old.

Ginelli Zoltán (2017): A magyar földrajztudomány szovjetizációja

<https://kritikaifoldrajz.hu/2017/02/24/a-magyar-foldrajztudomany-szovjetizacioja/> Letöltve: 2017. 11. 15.

Magánbeszélgetés, Juszt László: Magánbeszélgetés Enyedi Györggyel

http://euscreen.eu/item.html?id=EUS_F1B9E44922404F3B9F23B5BA18F63132#

MTA Regionális Kutatások Intézete, Enyedi György

http://www.rkk.hu/hu/az_rki/jelenlegi_es_korabbi_igazgatok/enyedi-gyorgy.html Letöltve: 2017. 11. 15.

Tatai Zoltán (2004): Emlékezés. Markos György http://geogr.elte.hu/TGF/TGF_Cikkek/szabo3.pdf

COMITATUS XIV.évf. 9.sz. 2004. szeptember, pp. 71-80. Letöltve: 2017.11.15.